

מראי מקומות- סנהדרין כ"ג

זה בורר

להיות בית הועד. אבל ר' דוד תלמידו חולק עליו בזה, דס"ל דצריך להיות דכופין אותו ללכת לבית הועד דוקא.)

(ד) והאמר ר' אלעזר לא שנו אלא מלוה, אבל לזה, כופין אותו ודין בעירו- פרש"י, משום עבד לזה לאיש מלוה. ויש לעי', מהו הדין בשאר דיני תורה, שאין בהם לזה ומלוה, האם יכולים לכופ' זא"ז או לא. וע' בשו"ע (חו"מ י"ד, א') שהביא לשון הרמב"ם דהיכא דטוענים זה את זה, דהיינו דשניהם תובעים ונתבעים, אז הדין הוא דאינם יכולים לכופ' זה את זה ללכת לב"ד הגדול, ורק היכא דהמלוה אמר ללכת והלוה אינו רוצה, דהמלוה יכול לכופ' הלוה משום עבד לזה, וכן כל תובע יכול לכופ' הנתבע מטעם זה. אבל בביאור הגר"א שם הביא מש"כ הרא"ש בב"ק להיפוך, דהיכא דאין כאן תובע ונתבע, הדין הוא דיכולים לכופ' אותו לעלות לב"ד הגדול, ורק היכא שיש תובע ונתבע, אז הנתבע אינו יכול לכופ' התובע לעלות לב"ד הגדול, ומשום עבד לזה וכו', וע' ברשב"א בב"ק (ק"ב:) מש"כ בזה. וע"ע בחי' הר"ן בסוגיין (ד"ה ולענין פסק) דכ' לחלק בין לזה ומלוה לשאר תובע ונתבע, דכ' דדוקא לענין לזה ומלוה אמרי' דאין הלוה יכול לכופ' המלוה ללכת לב"ד הגדול, אבל בשאר תובע ונתבע, אפי' הנתבע יכול לכופ' התובע ללכת לב"ד הגדול [ולכאור' ה"ה וכ"ש דהיכא שאין א' מהם תובע ונתבע, דאז ודאי שניהם יכולים לכופ' אהדדי].

(ה) מתוך שזה בורר לו דיין א'... יצא הדין לאמיתו- פרש"י, דצייתי בעלי דינים, דסבר המחייב דכיון דאני בררתי א' מהם, אם הי' יכול להפוך בזכותי, ודאי הי' עושה כן. וכ' הרא"ש (סי' ב'), "מפני שיש חסרי דעת טועין בדברי רש"י, ולמדין ממנו שהדיין יש לו להפך בזכות אותו שבייר ועומד במקומו לחפות בדברים אשר לא כדין, ונהגו כמה אנשים לברור להם בעל תחבולות, ונתלין בדברי רש"י שמשמע שיש לו להפך בזכותו. וחלילה וחס, לא דקדקו בדבריו שכ' דסברי הרי אני ביררתי, כי הוא סובר כך, שיהפך בזכותו יותר מבזכות האחר, ומתוך זה ציית

(א) זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד- כ' המאירי דהיכא שיש ב"ד בעיר שהעמידו הסנהדרין, שהם מומחין וסמוכין, בזה אין הבעלי דין יכולין לומר דרוצין לברור ב"ד אחר, אלא הולכין לפני אותו ב"ד והם דנין אותו. אולם כ' שכל זה בא"י, אבל בחו"ל, אפי' אם סנהדרין מעמידין ב"ד של ג' בחו"ל, אז אין כח בעל דין לכופ' לדון על פיהם אא"כ מתרצים בכך. אבל המלך או ראש גולה שהעמידם, דנים על פיהם על כרחן אף בחו"ל (אם עכ"פ הדיינין הגונים ויודעים).

(ב) זה בורר לו אחד וכו'- הק' בחי' הר"ן, למה צריך ברירה כלל, הא אמרי' בפ"ק דאפי' ג' הדיוטות יכולין לכופ' אותן לדין, וכן יחיד מומחה יכול לכופ' אותן ולדון אותם. ותי' דמה דאמרי' לעיל דג' הדיוטות כופין אותן לעשות דין, זהו רק היכא דמסרב הבעל דין לעשות דין כלל, אבל אם נחית ללכת לדין, אלא דרוצה לברור ב"ד אחר, בזה אין יחיד מומחה או ג' הדיוטות יכולין לכופ' אותן [ואין ברור מדבריו מהו הדין בג' מומחין, האם ס"ל כהמאירי שהבאנו לעיל, דהמשנה לא מדבר ע"ז, או דלמא ס"ל דאף בכה"ג היכא דרוצה לברור יכול לברר].

(ג) ואפי' לזה מצי מעכב, והאמר ר' אלעזר וכו'- יש לעי', מה ענין זה לתירוץ הגמ', הרי לכאור' זה הי' ק' גם מעיקרא. וכ' החי' הר"ן דהי' משמע להגמ' דעכשיו דמיירי דא' בירר לו ב"ד א', וא' בירר לו ב"ד אחר, מסתמא הב' בתי דין בב' עיירות הם, דבעיר א' מסתמא אין כאן ב' בתי דין. וא"כ, משמע דאע"ג דהלוח בירר ב"ד בעיר א' והמלוה בירר בעיר אחרת, מ"מ שומעין ללוה, ואין מבטלין ברירתו לגבי ברירת המלוה, וזהו דלא כר"א, דס"ל דכופין הלוה ללכת ולדון בעיר אחרת, ואין כופין המלוה לעשות כן. (וע"ע בחי' הר"ן שם שהביא מה שנח' הרמב"ן ור' דוד תלמיד הרמב"ן לענין ב"ד בעיר אחרת, דהרמב"ן ס"ל דיכול המלוה לכופ' הלוה ללכת לעיר אחרת אפי' אם הב"ד שבעיר אחרת רק גדול מב"ד של עיר זה, ואין צריך

אם יתמנה עמו, כיון שהמחה העיר עליהם. ועוד, ממילא הוא רגיל קצת בדינים, ויכול לישא וליתן עמו.

(ז) **בבא הוא ואחר לפוסל... כגון שקרא עליו ערער- פי' היד רמה, דמיקרא סבר הגמ' שהי' בא לפוסלו בפסול קורבא, וע"ז הק' דא"כ הוי פסול רק בדין תורה שלהם, וא"כ הו"ל נוגע בעדותו. ולכן פי' שלא בא לפוסלו מדין קורבא, אלא שבא לומר שיש בו שמץ פסול, וממילא פסול הוא לכ"ע, ולא רק בדין תורה זו, והגמ' סובר עכשיו דאי"ז נחשב נוגע בעדות.**

(ח) **ורבנן סברי סוף סוף נוגע בעדותו הוא- כ' הקרן אורה, י"ש להסתפק, לרבנן דאמרי נוגע הוא, אם לא מהימן כלל, אפי' אמשפחה, או נימא דפלגין דבורא, ואמשפחה מהימן, ואדידי' לא מהימן, וכ' דנראה דכיון דנוגע הוא, א"כ לא מהימן כלל [ולכאור' משמע דס"ל דפסול נוגע הוא משום חשש משקר, דלכאור' ספיקו תלוי בזה, רצ"ע].**

(ט) **כבר העידו הראשונים- ע' ברש"י שהביא ב' פשטים בזה, (א) כשנמצאת כת שניה פסולה, כבר נתקבלה בכשרות עדותן של אלו המעידים על הפסול, ומאחר שנתקבלה עדותן בהכשר, אמרי' דכבר נפסלה הכת הראשון. (ב) כבר העידו העדים הראשונים, דהיינו כת ראשונה שהעידו בעדותן של בעלי דינין, ואמרי' דעכשיו נאמנין, דכיון דהשני' פסולה, תו לא מפסלי קמאי, דנמצא דהפוסלם בעל דין הוא, ונוגע בעדות. וכ' הקהללות יעקב (סי' ט"ו) דלכאור' י"ל דנח' הב' לשונות ברש"י במח' אחרונים בגדר הפסול דנוגע בדבר. דהא הלבוש (חו"מ ריש סי' ל"ז) ס"ל דטעם הפסול נוגע בדבר הוא מדין בעל דבר, והסמ"ע והש"ך שם ס"ל שהוא מדין חשש משקר. וא"כ, י"ל דלשון ראשון ס"ל כהסמ"ע וש"ך, דהטעם הוא משום חשש משקר, וכיון דבשעת מעשה לא ידע שיש לו נגיעה, א"כ שוב אין כאן חשש משקר. אבל הלשון שני ס"ל כהלבוש, וכיון דסכ"ס נמצא דהי' בעל דבר בשעת מעשה, א"כ למפרע עדותו פסולה.**

[ואולי עוד יש לבאר דזהו המח' ר"מ ורבנן לפי ר' אחא ברי' דר' איקא, דהמח' הוא היכא הי' ערער דפגם משפחה, ר"מ ס"ל דהעיד על המשפחה, משום דאינו נוגע בעדות על המשפחה כולה כלל, וא"כ אינו בעל דבר כלפי עדות זו. אבל אם חשש משקר

לדיניהן. אבל הדיין עצמו, חלילה לו למצוא סברא לזכותו אם לא שיראה לו דין גמור, אבל אם הי' יכול להטעות את חבריו לקבל סברתו אע"פ שהוא מסופק בה, הרי זה בכלל מטה משפט, אבל מתוך שזה ביררו, מבין דבריו לאשורו, ואם יש לו שום צד זכות, נושא ונותן עם חבריו, וכן עושה הדיין האחר לשני, נמצא לא נשאר זכות נסתר ונעלים לשניהם, והשלישי שומע משא מתן של שניהם ומכריע ביניהם, ויוצא הדין לאמתו."

(ו) **אמר ר' יוחנן בערכאות שבסוריא- פרש"י, שלא היו בקיאים בדין תורה, הלכך אפי' לזה מצי מעכב. וע' בחי' הר"ן שהביא יש שפירשו דהיינו דמיירי בדיינים שאינם יודעים דיני תורה, אלא דממונים במקומות שאינם בני תורה, ולכן שפיר יכול לפסול דיין של חבריו, דאינו בדין שיבא לפני מי שאינו יודע לדון ע"פ דין תורה. ותמה הר"ן, דהא אמרי' לעיל דצריך עכ"פ א' דגמיר, וזהו המעלה של ג' הדיוטות, דודאי יהי' עכ"פ חד דגמיר. ועוד, א"כ מ"ט דרבנן דס"ל דאינו יכול לפסול דיין של חבריו, ומהו הטענה דהמחוהו הרבים עליו, א"כ הר"ז קשר של רשעים. וכ' הר"ן ליישב מהלך זה, דכיון דבאותן מקומות אינן בני תורה, וממילא קבלו עליהם שאותן יהיו הערכיים, א"כ י"ל דקבלו עליהם באופן שלא יהי' א' יכול לפסול דיין של חבריו, וא"כ שפיר ס"ל לרבנן דלא כל הימנו לפסול דיין של חבריו. והו"ל כג' רועי בקר, דאע"ג דאינם יודעים כלום, מ"מ אם קבלו עליהם בעלי הדין, ממילא דינם הוי דין דאורייתא, וזהו הגדר של הדין**

דכאן [אלא דצע"ק מהו המח', מה ס"ל לר"מ, אם ס"ל דאי"ז דין קבלה אלא דין רגיל, א"כ הדרה ק' לדוכתי, דצריך עכ"פ א' גמיר. ואם ס"ל דהוי דין קבלה, א"כ למה יכול לפסול דיין של חבריו. ואולי ס"ל דודאי דין קבלה הוא, אלא דהקבלה הי' באופן שא' יכול לפסול דיין של חבריו, רצ"ע]. **עוד הביא החי' הר"ן מהלך בסוגיין מר' דוד, דס"ל דהני ערכאות הו"ל יושבי קרנות, ובכל תלתא מינייהו אמרי' דמסתמא איכא חד דגמיר. וס"ל לר"מ דמ"מ יכול הבעל דין לטעון דדיין שלי שאני בירר אינו רוצה לדון עם מי שאינו גמיר, שרוצה לישא וליתן רק עם מי שיודע ספר. ועוד, אינו רוצה להיות נמנה עמו, שהרי מנקי הדעת הוא. ורבנן חולקים, וס"ל דכיון שמינוהו העיר, אין בזה שום חלישת הדעת מהמומחה**

הוא, א"כ כיון דסכ"ס ע"י עדות זו נמצא דיכול להרויח, א"כ שפיר יש
כאן חשש משקר, וצ"ע בזה.

(י) **כי פליגי אליבא דרבי-פרש"י, משום דהלכה**
כרבי מחבירו מהדרי' לאוקמי' פלוגתא
אליבי'. ויש לע', הרי אין שייך לאוקמי'
פלוגתא אליבא דרשב"ג, שהרי אם יכול לדון
אף בחזקה, ע"כ היינו משום דס"ל דאי"צ
לברר, ואיך שייך לאוקמי' אליבא דמ"ד
דצריך לברר. וע' בכוס הישועות שביאר
דכוונת רש"י ליישב הא דלא אמרי' איפכא
(דהא שניהם מחלוקות תנאים נינהו), דכ"ע
אליבא דרבנן לא פליגי, דהיינו דרק רבי יכול
לסבור כרבנן, דצריך לברר (כפי גירסת רש"י).
כי פליגי אליבא דר' מאיר, דרשב"ג כר"מ,
ורבי אמר לך דעד כאן לא קאמר ר"מ דאי"צ
לברר אלא בשתי כיתי עדים, אבל בשטר
וחזקה, אף ר"מ מודה דצריך לברר. ומה שלא
פי' הגמ' כן, פרש"י שהוא משום דקיי"ל
כרבי, ולכן מהדרי' לאוקמא פלוגתייהו
אליבא דרבי.